

Söyleşi / Conversation

PROF. DR. ZEKERİYA GÜLER İLE HADİS GÜNLÜĞÜ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Conversation On Hadith Diary With Prof. Zekeriya GÜLER

Sami BAYRAKÇI*

Sayın Hocam, Hadis Günlüğü adını taşıyan kitabınız birkaç kez basıldı (Nükte Kitap 2004, Hüner Yayınevi 2007-2011, Hat Yayınevi 2012). Kitabın adı ve içerdiği konular hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Hadis tarihinde, *Amelü'l-yevm ve'l-leyle* adını taşıyan kitap çalışmalarının yapıldığını biliyoruz. Gece ve gündüz yapılacak kulluk görevlerine rehberlik etmeleri hedeflenen bu çalışmaların geçmişi hicrî üçüncü asra kadar uzanır. Mesela, Bağdatlı âlim el-Ma'merî –ki vefat tarihi hicrî 295'tir- *Amelü'l-yevm ve'l-leyle* adında bir eser yazmıştır. Onu takip eden zaman diliminde, Nesâî ile İbnü's-Sünnî'nin aynı adı taşıyan eserleri günümüze ulaşmıştır. Nevevî'nin *el-Ezkâr min kelâm-i seyyidi'l-ibrâr* adlı eseri de esasen aynı usûlde yazılmış bir kitaptır. Hadis literatüründe belli bir yeri olan bu kitaplarda, Rasûl-i Ekrem'in günlük ibadet, dua ve zikirleri ile bu konudaki tavsiye ve tatbikatı bahse konu edilir.

İşte, kadîm bir gelenek olan *amelü'l-yevm ve'l-leyle* türü çalışmaları güncel şartlarda kısmen de olsa ihya düşüncesi, *Hadis Günlüğü* için hem isim ve şekil hem de muhteva ve hedef itibarıyla ilham kaynağı olmuştur. Yetmiş hadis, duyulan ihtiyaç ve şartlara göre bilhassa *Kütüb-i Tis'a*'dan (dokuz ana hadis kitabı) seçilmiş, her birinin kaynak değerine işaret edilmiş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Kitabınızda bahse konu edilen hadislerin -amelü'l-yevm ve'l-leyle çalışmalarında olduğu gibi- yalnız ibadet, dua ve zikirlerden ibaret olmadığı, sosyal hayatı doğrudan ilgilendiren birçok problem için çözüm yolu arandığı görülüyor.

Tabii bu gözleminiz yerindedir. Hakikaten, *Hadis Günlüğü*nde iman, ibadet, zikir, dua ve ahlâk konuları yanında, eğitim psikolojisi, fıkıh-hukuk, siyaset-yönetim ve iktisat konularıyla ilgili hadisler de yer alır. Ayrıca, hadis usûlü ve

* İlahiyatçı-Yazar, KON TV Program yapımcısı.

tarihine dair bazı teknik meselelere de temas edilir. Hadisler yorum, açıklama ve değerlendirmelerle birlikte verilir.

Klasik *amelü'l-yevm ve'l-leyle* çalışmalarından daha şümüllü bir yol takip edilmesinde, günlük hayatın akışına uygun olarak fert ve toplumu doğrudan ilgilendiren muhtelif konulara yönelik hadisler seçilmiştir. Hadislerin seçilmesinde, belki zamanın getirdiği pratik ihtiyaçlardan ötürü, ders ve sohbet ortamında veya panel ve konferanslarda bize yöneltilen suallerin de rolü var. Bu vesileyle belirtilmesinde fayda var, hem *günlük* kelimesi hem de *amelü'l-yevm ve'l-leyle* tabiri, yüklendikleri anlam itibarıyla genişletilerek kullanılmaktadır. Araplar'ın "tevsiatü'l-lügati'l-arabiyye" şeklinde bir tabir kullandıkları görülür. Bu tabir, Arap dilini genişletmek, esnetmek ve daha şümüllü bir mânada kullanmak demektir. *Günlük* kelimesi ve *amelü'l-yevm ve'l-leyle* tabiri için tarafımızdan düşünülen ve uygulanan bu filolojik tasarruf, zannederim, erbâbınca müsamaha ile karşılaşılır.

Hadis Günlüğü'nün kendine hedef seçtiği okur kitlesi merak konusu. Eseri akademik bir çalışma olarak mı görmeliyiz, yoksa her kesimden okurun okuyup istifade edebileceği bir kitap olarak mı?

Doğrusu, geniş bir okuyucu kitlesi nazar-ı itibara alındı. İlköğretimden üniversite mezununa kadar altyapısı ve sosyo-kültürel seviyesi farklı kesimlere ulaşabilmek için azami gayret sarf edildi. Dil, üslup ve muhteva bakımından bunu gerçekleştirmek oldukça zor. Bu zor işin başarıya ulaşıp ulaşmadığını okuyucu değerlendirmelidir. Eser hazırlanırken, yeteri kadar akademik kriterler dikkate alındı ama hiçbir zaman pratik-sosyal fayda da göz ardı edilmedi. Yani eser için belki "yarı akademik yarı pratik" tabiri uygun düşebilir. Fakat ne olursa olsun, yayınevinin (Nükte Kitap-Konya) eserin ilk baskısının iki ay gibi kısa bir sürede tükendiğini ve ikinci baskısı için hazırlık yapıldığını haber vermesi, bir kitabın yazarına Süleyman Peygamber'in "Rabbimin bahşettiği lütuf" (hâzâ min fadli Rabbî) sözünü hatırlatmalıdır. Bu durum, Allah'a şükür, okuyucu kullarına da bir teşekkür vesilesi sayılmalıdır.

Hadis Günlüğü'nü yazmaya iten sebepleri de dikkate alarak hadis araştırmalarına gösterilmesi gereken hassasiyete dair genel bir değerlendirme yapar mısınız?

Rasûl-i Ekrem'in İslâm ümmetine öğrettiği bir düstur var: "Ameller ancak niyetlere göre sıhhat ve kemal kazanır". Hz. Ali'nin de öğrettiği bir hikmet var: "Bilesiniz ki, insanlar ortaya koydukları maharetlerle temayüz ederler; iyi, güzel ve sağlam eserlerle tanınırlar. Her insanın değeri, sergilediği kaliteli iş ve güzel eserle ölçülür. O halde (hakikatin vuzuha kavuşması için) konuşun (ve yazın) ki, değerleriniz ve seviyeleriniz ortaya çıksın!".

Yazar ve okuyucu kitlesiyle hadis ilmine teveccüh gösterenlerin her şeyden evvel samimi ve hüsn-i niyet sahibi olmaları gerekir. Hadis ilminin hizmetkârı olmak en şerefli bir vazifedir. "Ehl-i hadîsi gördüğüm zaman ben" diyor İmam

Şâfiî, “sanki Rasûlullah’ı görmüş gibi oluyorum!”. Yine, “Kimin evinde bu kitap (kendi *Sünen* veya *Câmi* adlı eserini kasteder) var ise” diyor muhaddis Tirmizî, “sanki onun evinde konuşan bir peygamber vardır!”. İbnü’l-Cevzî’nin çok tekrarladığı dua ve niyaz cümlelerinden birisi şudur: “Allâhım, senden haber veren bir dile, senin varlığını gösteren ilimlere nazar eden bir göze, sana hizmet yolunda yürüyen bir ayağa ve Rasûlünün hadisini yazan bir ele acı çektirme, izzet ve lütfunla beni cehennem ateşine koyma! Erbabı bilmektedir ki, ben senin dinini hep müdafaa gayretinde oldum”.

Yüce İslâm dininin iki temel kaynağından birisinin Kur’ân-ı Kerîm, diğersinin ise Hadîs ve Sünnet olduğu mâlum. Sahâbe ve tâbiîn neslinin hadis ilmini *din* ile aynileştirdiği de görüldü: “Hakikaten bu hadis ilmi dindir, din. O halde dininizi kimlerden alıp naklettiğinizi iyi bakın!”. Hatîb Bağdâdî gibi çok yönlü bir âlimin, öğrencinin amel ve ahlâk bakımından ciddi ve dikkatli bir hoca arayışına girmesi gerektiği konusu işlerken bu habere yer vermesi hayli düşündürücü olmalıdır.

Bu itibarla, hadis araştırmalarının aceleye getirilmeden büyük bir dikkat ve titizlik içinde yürütülmesi gerekir. Ciddi eser ciddiyet, bilgi ve tecrübe birikimi ister. Özellikle münakaşa konusu meselelerin tahlili daha çok emek ister. “Kur’ân’dan başka hiçbir kitap hatadan sâlim değildir” fehvâsınca, belki hatasız ve kusursuz bir eser ortaya koymak neredeyse mümkün değildir. Ancak hataları ve kusurları asgariye indirme imkanı her zaman söz konusudur.

Hataların önüne geçebilmek için, galiba çok iyi araştırmak, devamlı okumak ve düşünmek lazım. Gelişi güzel *çok yazma* yerine, dil, üslup, şekil ve muhteva bakımından emek mahsulü eser ortaya koymak çok önemlidir. Hadisleri tercüme ederken Türkçe’nin akıcılık ve anlaşılabilirlik ilkesi göz ardı edilmemelidir. Mâna ve maksadı ihlal edecek kadar kısa ve özet bilgi ne ölçüde sakıncalı ise, gereksiz ve bıktırıcı uzatma da o ölçüde sakıncalıdır. Yani kadim ifade ile “icâz-ı muhill ve itnâb-ı mümill”den kaçınmak gerekir. Düşük ifade, yanlış veya eksik tercüme yüzünden, hiç kimsenin Rasûl-i Ekrem’in hadisini yadırgatmaya hakkı olamaz. Onun için hadis araştırmalarında kullanılan dil ve üslup daha da önem arz ediyor. Gelişi güzel hazırlanan, ticari-dünyevî endişelerle neşredilen hadis kitaplarını piyasada görmek bizi üzüyor. Telif veya tercüme bu kitaplar içinde, ilmî zihniyet ve ciddiyetten uzak, hayli iddialı ve meydan okuyucu bir üslupla yazılanlar da var. Üslup deyip geçmemek lazım. Üslup, yazarın ilmî şahsiyetini, ahlâk ve karakterini, hayat felsefesi ve dünya görüşünü aksettiren tarz-ı mahsustur. “Üslûb-i beyân, aynıyla insan” vecizesi bu noktaya vurgu yapmalıdır.

Bu itibarla, bilhassa münakaşa konularında doğru neticeye ulaşabilmek için istişarede bulunmak, kendini gözden geçirmek ve mütevazı şahsiyet olmak gerekir. yazar veya mütercim esbâba tevessülünden sonra artık “azim ve gayret kuldân, tevfiğ Allah Teâlâ’dandır” diyerek Yüce Yararıya iltica etmeli ve takdiri okuyuculara havale etmelidir. Akademik nezaket ve ilim ahlâkının gereği budur. Münakaşa ve münazara âdabına dair, İmam Şâfiî tarafından dile

getirilen Őu hassasiyet dikkat çekici: “Ben biriyle münâzara ettiğimde mutlaka Őöyle demiŐimdir: Allâhım, hakkı onun kalbinde ve dilinde göster ve söylet. Őayet hak benimle beraber ise o bana tabi olsun, hak onunla beraber ise ben ona tabi olayım!”. Çalışma alanı ne olursa olsun, galiba insanımız tarafından üzerinde pek durulmayan bir hassasiyet noktasıdır bu. İlim, sanat, kùltür ve siyaset hayatında beklenen inkiŐaf da burada saklı olmalıdır.

Hocam son olarak özelerde Hadis Günlüğü’nü genelde hadis kitaplarını okumak isteyenlere ne gibi tavsiyelerde bulunursunuz?

Kur’ân-Kerîm (Fussilet 41/44, el-Bakara 2/2) samimiyet ve sorumluluk Őuuru ile kendisini okuyup anlayan mü’min okuyucuları için dünyevî-uhrevî anlamda rehberlik yaptığını, gerçekleri duymazlıktan ve görmezlikten gelenlere ise kapalı olup onlara uzaktan seslenildiğini hatırlatır. Bu mesajdan anlıyoruz ki, basireti kapanmış inatçı ve düşündüğünü ve aradığını onaylatmak gibi ön yargı ile kalkan bir okuyucu tipi Kur’an’dan yararlanamaz. Yararlanamaz, çünkü bu okuma yöntemi ideolojiktir. Oysaki Kur’an okumalarının, hakikati aramak ve öğrenmek üzere istifade amaçlı olması gerekir. Ehl-i hadis tarafından Rasûlullah’a (s.a) âidiyeti ortaya konulmuş hadisleri okuma esnasında da aynı yöntemin uygulanması gerektiğini düşünüyorum. Kur’an âyetlerinin ve hadis metinlerinin sağlıklı anlaşılması ve makul yorumlanması için bu okuma yöntemine kesinlikle ihtiyaç vardır.

Hadis bilgisi ve sùnnet kùltürünün yaygınlık kazanmasıyla birlikte, bid’at ve hurafe eksenli batıl inançlar ve yanlış düşünceler tedricî olarak ortadan kalkabilecektir. Zihinlerin ve gönüllerin her türlü kùltürel kirlenmeden arınıp sağlıklı dönüşümünün yaşanabilmesi, huzur ve sükûnun sağlanabilmesi için, Rasûl-i Ekrem’in rehber irâdesi ve numûne-i imtisal Őahsiyeti evrensel çapta ‘olmazsa olmaz’ bir başvuru kaynağıdır. Bunun için de itina ile neŐredilmiş klasik hadis kitâbiyatı yanında, erbabı tarafından hazırlanan tetkik mahsulü yeni hadis eserleri de okunmalıdır. Őu hususun altı çizilmelidir: Hadis kitaplarından okuyup anladıklarını hayata geçiren ve sùnnet ahlâkına sahip olan Müslümanlar, yaşamakta oldukları birçok sıkıntının üstesinden geldiklerini görebilecekler ve ebedî saâdete giden yolda hayli mesafe katettiklerini fark edebileceklerdir.

Hocam çok teşekkür ediyor, çalışmalarınızın devamını diliyoruz.

Asıl ben size müteŐekkirim, Yüce Rabbimden çalışmalarınızda başarılar niyaz ediyorum.